

Atviras laiškas valstybės vadovams ir visuomenei „Dėl susitarimo vardan tvarios Lietuvos ateities”

Lietuvos Respublikos Prezidentei Daliai Grybauskaitei

Seimo Pirmininkui Viktorui Pranckiečiui

Ministrui Pirmininkui Sauliui Skverneliui

Visuomenėje kylant iniciatyvoms dėl didesnio sutarimo ir konsensuso paieškų jaučiame pareigą pareikšti, kad Tėvynės Sąjunga kaip Sąjūdžio misijos tęsėja visada pasisakė už tai, kad būtų surastas sutarimas dėl svarbiausių darbų Lietuvai. Nuo 1992-ųjų susitarimo dėl Konstitucijos, kuri padėjo pamatus tvariai Lietuvos raidai bei sparčiai transatlantinei integracijai, iki susitarimų dėl gynybos finansavimo Tėvynės Sąjunga-Lietuvos krikščionys demokratai visada buvo valstybės pusėje. Svarbiausi sprendimai valstybėje yra tvaresni, jei priimami ieškant susitarimo. Mokesčių reforma, pensijų pertvarka - gyventojai nori žinoti, kad ne krizės metu svarbiausi sprendimai valstybėje nebus lengvai keičiami. Tačiau tam reikalinga valdžia, kuri supranta tenkančią atsakomybę, mato savo partinį gyvavimo laikotarpį ilgiau negu vieną rinkimų sezoną. Deja, tokia valdžia Lietuvą valdo retai.

Netrukus prasidėsianti Seimo rudens sesija suteikia progą sugrįžti prie svarbiausių Lietuvos žmonėms problemų sprendimo. Tačiau valdančiosios daugumos bei Sauliaus Skvernelio vadovaujamos vyriausybės elgesys paskutinėje Seimo sesijoje šiandien mums nesuteikia daug optimizmo dėl geranoriško ir konstruktyvaus dabartinės valdžios ir Vyriausybės pasiryžimo spręsti visuomenei aktualias problemas. Priešingai, iki šiol matėme sisteminės pastangos varžyti opozicijos demokratines teises bei spręsti ne žmonių, bet valdančiosios daugumos lyderių asmenines problemas, naudojantis valstybės ir valdžios resursais. Tokių veiksmų mes netoleruosime ir su jais nesitaikstysime.

Prasidedančios Seimo sesijos proga kreipiamės į valstybės vadovus ir visuomenę, kviesdami atsakyti autoritarinių iniciatyvų, nepamatuotų ir žalingų Lietuvai pseudo-reformų bei sugrįžti prie konstruktyvaus Lietuvos žmonių problemų sprendimo kelio.

Esame pasirengę geranoriškai ir konstruktyviai dirbti bei prisidėti rengiant ir paremti reikalingas Lietuvai reformas, kaip kad šioje Seimo kadencijoje prisidėjome prie urėdijų reformos bei nacionalinio susitarimo dėl gynybos.

Demokratiją gniaužiančios bei iškraipiančios valdžios iniciatyvos bei problemos:

Mums didelį nerimą kelia dabartinės valdžios veiksmai, kuriais ar dėl esminių demokratijos taisyklių nesupratimo, ar sąmoningai yra imamasi tokių iniciatyvų, kuriomis tos pačios demokratijos taisyklės yra grubiai laužomos. Tokiai valdžios įgyvendinamai „demokratijos erozijai” principingai priešinsimės ir tam telksime pilietinę visuomenę. Tokio susipriešinimo būtų galima išvengti, jeigu valdžia artimiausiu metu sugebėtų parodyti, jog ji supranta demokratijos taisyklių esmę ir įgyvendintų keletą konkrečių sprendimų. Todėl reikalaujame stabdyti žemiau išvardintas žalingas demokratijai ir visuomenei iniciatyvas bei siūlome sprendimus, skirtus demokratiniam pasitikėjimui institucijomis bei konstruktyviam santykiui atkurti:

1. Sistemiškai ir konstruktyviai spręsti visuomenės ir opozicijos nepasitikėjimo dėl šališkumo ir neobjektyvumo sulaukusios Vyriausios rinkimų komisijos pirmininkės Lauros Matijošaitytės klausimą dėl tolesnio darbo, artėjant net trims svarbiems rinkimams. Taip pat kviečiame geranoriškai spręsti dėl „Agrokoncerno“ advokato ir neturtinių teisių valdytojo žmonos, VRK narės, Jonės Valčiukienės, kuri VTEK pripažinta pažeidusi viešuosius ir privačiuosius interesus, tolesnio darbo VRK. Tai leistų visuomenei ir opozicijai atgauti pasitikėjimą viena svarbiausių demokratinėje valstybėje rinkimų organizavimo bei priežiūros institucijų.

2. Atsisakyti ir sustabdyti į autoritarizmą vedančias įstatymų leidybos iniciatyvas bei abejones keliančias valstybės įmonių iniciatyvas. Šiuo metu Seime valdančiųjų yra užregistruotos ir pateiktos antikonstitucinės iniciatyvos, kurios ne tik uždraustų būsimuose Seimo rinkimuose kandidatuoti vienos iš opozicinių partijų lyderiui G. Paluckui, tačiau taip pat, pažeidžiant lygiateisiškumo principus, perskirstytų esamą politinių partijų finansavimą, kuris remiasi gautu visuomenės pasitikėjimu rinkimuose, vietoje to apdovanojant valdančiosios daugumos partijas bei jų rėmėjus opozicijos finansavimo sąskaita. Dideles abejones dėl galimo valdžios spaudimo bei persekiojimo kelia ir prieš kitą opozicinę partiją pirmininką – E. Gentvilą – valstybės įmonės pateiktas daugiamilijoninis teisminis ieškinys. Šių iniciatyvų visuma rodo pavojingas tendencijas, kurias matėme V. Janukovičiaus laikų Ukrainoje bei ankstyvoje A. Lukašenkos režimo įsitvirtinimo Baltarusijoje laikotarpiu.

3. Visuomenei bei ekspertams kyla pagrįstų abejonių dėl Premjero Sauliaus Skvernelio jau dabar naudojamo administracinio resurso savo paslėptai ir nepaskelbtai asmeninei Prezidento rinkimų kampanijai vykdyti. Demokratiniams procesams ir visuomenės pasitikėjimui rinkimų kampanijos skaidrumu nebūtų gerai, jeigu kandidatas į Prezidentus tuo pat metu būtų ir Premjeras. Todėl Premjeras turėtų ieškoti būdų, kaip išspręsti šią problemą, pavyzdžiui, išeidamas ilgalaikių atostogų ir kandidatuodamas kaip eilinis Seimo narys. Raginame Premjerą Saulių Skvernelį iki spalio mėnesio apie savo sprendimą dėl kandidatavimo Prezidento rinkimuose paskelbti viešai.

4. Kelia didelį nerimą, kad po to, kai metų pradžioje VSD viešai paskelbė apie Kremliaus hibridinio karo planus per mūsų prezidentinius rinkimus, iki šiol nematome jokių valdžios pastangų užkirsti tam kelią. Įvertinant didėjančius pavojus, kuriuos nacionaliniam saugumui ir visuomenės atsparumui kelia vis plačiau ir efektyviau naudojamos hibridinių karų priemonės, raginame skubiai iki 2019 sausio 1 d. parengti Nacionalinę demokratijos apsaugos nuo hibridinių grėsmių strategiją. Strategija turi apibrėžti vieningus ir kompleksinius būdus, priemones ir institucijas, reikalingus siekiant stiprinti Lietuvos valdžios ir visuomenės gebėjimus apsiginti nuo kibernetinių, propagandinių, dezinformacinių, neskaidraus politinių kampanijų finansavimo ir kitų priemonių, kuriomis Lietuvai nedraugiškos valstybės bando įtakoti Lietuvos politinius procesus.

5. Raginame atsisakyti neapgalvotų populistinių bei antikonstitucinių iniciatyvų, kurios kelia grėsmę šalies demokratiniams ir konstituciniams pamatams. Tokiomis iniciatyvomis ir grėsmėmis matome siūlomus sprendimus dėl referendumo kartelės sumažinimo bei siūlomo referendumo dėl Seimo narių skaičiaus sumažinimo.

Neparengtos ir Lietuvos žmonėms kenksmingos reformos, kurias siūlome kartu koreguoti:

1. Svarbiausiu rudens politinio sezono įvykiu bus 2019 m. šalies biudžeto svarstymas ir priėmimas. Šis biudžetas bus svarbus dar ir tuo, kad tai bus pirmasis biudžetas po vasarą patvirtintos mokestinės reformos. Tai reikš, kad 2019 m. dėl abejotino būtinumo reformos šalies biudžetas praras net 300 mln. eurų lėšų, kurios galėtų būti panaudojamos viešųjų paslaugų kokybės gerinimui, tarp jų ir mokytojų, medikų, policininkų, tarnautojų ir kitų viešojo sektoriaus darbuotojų algų didinimui. Reikšdami nepritarimą minėtai reformai, siūlome tartis tiek ir dėl mokestinių reformų stabdymo arba jų įgyvendinimo nukėlimo galimybės, tiek ir dėl to, kaip šį biudžetą paversti socialiai orientuotu ir leidžiančiu sparčiai gerinti viešųjų paslaugų kokybę, ypač regionuose.

2. Kviečiame atvirai pripažinti, kad perėjimui prie mokytojų etatinio apmokėjimo sistemos nebuvo tinkamai pasirengta, todėl daugelis mokytojų ir mokyklų vadovų iki šiol yra palikti nežinioje. Atsispyrus nuo drąsaus klaidos pripažinimo galima imtis korekcijų, kurios leistų tobulinti etatinio apmokėjimo sistemą. Pirmasis tikslas tokioje pertvarkoje turėtų būti aiškus užsibrėžimas, kad nei vienam mokytojui algos negali mažėti. Jeigu tai reikalauja papildomų biudžeto asignavimų, kviečiame sėsti ir kartu ieškoti reikiamų lėšų net ir dabartiniame šalies biudžete. Ilgalaikėje perspektyvoje turi būti nubrėžtas aiškus planas, kaip, kiek ir kada didės mokytojų algos. Mūsų siūlymas yra politikams aiškiai sutarti, kad kaip Vakarų valstybėse, taip ir Lietuvoje mokytojų algos turi būti 30% didesnės nei šalies vidutinis darbo užmokestis. Tik toks reikšmingas mokytojų algų pakėlimas gali išspręsti mokytojo profesijos prestižo klausimą ir pritraukti naujus pedagogus į švietimo sistemą. Už tokio plano įgyvendinimą atsakomybę prisiimti turi prisiimti Švietimo ir mokslo ministerija, o ne vien mokyklų direktoriai ar savivaldybės. Taip pat pabrėžiame, kad reikšmingai mokytojų algų vien darbo užmokesčio apskaitos taisyklių pakeitimas, kuris yra atliktas šiuo metu, nepakeis. Tam reikia didinti švietimo sistemos finansavimą, o tai reiškia, kad turime ieškoti ir tartis dėl galimybių didinti šalies biudžetą.

3. Sutikdami su prezidentės Dalios Grybauskaitės veto Sveikatos priežiūros įstaigų įstatymo pakeitimams, matome nerimą keliantį valdančiosios daugumos ir ministro Aurelijaus Verygos entuziazmą visgi imtis masinio rajoninių ligoninių naikinimo ir reorganizavimo. Nepritariame tokiems veiksams, nes manome, kad regionuose turi išlikti kokybiškos ir prieinamos medicinos paslaugos, o bet kokia svarbių viešojo sektoriaus įstaigų pertvarka turi būti grįsta skaidrumu ir demokratijos principais, vykti tarantis su įstaigų darbuotojais ir pacientus atstovaujančiomis organizacijomis. Todėl siūlome atsisakyti iki šiol padarytų sprendimų, kuriais siekiama rajoninių ligoninių uždarymo arba reorganizavimo. Patį sveikatos įstaigų tinklo pertvarkos procesą siūlome pergaltoti ir pradėti iš naujo. Jis turėtų vykti objektyviai įvertinant kiekvienos gydymo įstaigos pajėgumus teikti reikiamas paslaugas gyventojams, priešastis, kodėl ligoninei sekasi prasčiau, pacientų poreikius, derantis su gydymo įstaigų atstovais dėl geriausių kelių, kaip jas pertvarkyti. Taip pat pabrėžiame, kad daugeliu atveju rajoninės ligoninės turi prastesnius rodiklius ne dėl savo kaltės, o dėl sisteminių problemų, kai jos negaudamos tinkamo finansavimo negali pritraukti gerų medikų, o tai skatina tolimesnį sistemos byrėjimą. Taigi pertvarkos turi įtraukti aiškius valdžios įsipareigojimus, kaip bus keliamos medikų algos tiek rajonuose, tiek visoje Lietuvoje. Ministerijos planai ir ligoninių sąrašai neturi būti slepiami, o reformos įgyvendinimo atskaitos laikotarpis neturėtų būti apibūdinamas vienintele fraze: „po savivaldos rinkimų“.

Kviečiame valstybės vadovus ir visuomenę nedelsiant stabdyti demokratiją griauančias iniciatyvas bei spręsti Lietuvos žmonėms neigiamas pasekmes sukėlusią reformų problemas.

Noriu pakartoti, kad esame pasirengę kalbėtis ir tartis bei konstruktyviai prisidėti bei paremti suderintas nacionalinio saugumo stiprinimo iniciatyvas, taip pat kviečiame valdžią prisidėti prie socialinę ir ekonominę atskirtį bei nelygybę galinčių sumažinti iniciatyvų, siekti gerokai ambicingesnių aukštojo mokslo pertvarkų bei mokytojų profesijos prestižo bei atlyginimų didinimo.

Gabrielius Landsbergis

Tėvynės sąjungos-Lietuvos krikščionių demokratų partijos pirmininkas